

Towarzystwo Kultury Języka Zarząd Główny w Warszawie
Oddział w Łomży

Polszczyzna Mazowska i Podlasia

tom XVII

**Językowa przeszłość i współczesność
Mazowska i Podlasia**

pod redakcją Henryki Sędziak i Doroty Czyż

Łomża 2013

Rada Redakcyjna

prof. zw. dr hab. Edward Breza   *prof. zw. dr hab. Maria Biolik*
prof. zw. dr hab. Halina Pelcowa   *prof. UKW dr hab. Małgorzata Świącicka*
prof. UG dr hab. Marek Cybulski   *prof, dr hab. Henryka Sędziak*
prof. zw. dr. hab. Stanisław Gajda   *prof. UW dr hab. Józef Porayski-Pomsta*
prof. UKW dr hab. Andrzej Dyszak   *prof. UP dr hab. Elżbieta Rudnicka-Fira*
dr Dorota Czyż

Pracę do druku opiniowali:

dr hab. Małgorzata Świącicka – prof. UKW w Bydgoszczy
dr hab. Grzegorz Majkowski – prof. AJD w Częstochowie

Wersją pierwotną czasopisma jest wydanie papierowe

Wydanie publikacji dofinansowane przez:
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
Urząd Miejski w Łomży

© Copyright by Henryka Sędziak

ISSN 2300-1089

Wydawca:

Towarzystwo Kultury Języka Zarząd Główny w Warszawie
Oddział TKJ w Łomży
ul. Romana Dmowskiego 2/30
18-400 Łomża
tel.: 86 216 46 63

Skład komputerowy, łamanie:

Ewa K. Czetwertyńska

Druk, oprawa:

Drukarnia Kamil Borkowski
ul. Łąkowa 3
18-400 Łomża
tel. 86 216 31 03
www.kbdruk.pl

Spis treści

Henryka Sędziak, Dorota Czyż <i>WSTĘP</i>	5
Edward Breza (Gdańsk) <i>Niektóre rzadsze imiona kobiece (X)</i>	7
Halina Pelcowa (Lublin) <i>Historia mówiona w badaniach dialektologicznych</i>	27
Henryka Sędziak (Łomża) <i>Nazwiska X-wiecznych mieszkańców Ziemi Łomżyńskiej zasłużonych dla miasta i regionu. I</i>	35
Andrzej S. Dyszak (Bydgoszcz) <i>Formacje słowotwórcze w gwarze miejskiej bydgoszczan</i>	59
Ewa Rogowska-Cybulska (Gdańsk) <i>Etymologie ludowe nazw miejscowości w gminie Przytuły</i>	71
Marek Cybulski (Gdańsk) <i>Standaryzacja kaszubszczyzny – zakres, historia, przykłady</i>	93
Jolanta Kowalewska-Dąbrowska (Gdańsk) <i>Poetycka wizja modlitwy w wierszach Jana Twardowskiego</i>	105
Maria Czaplicka-Jedlikowska (Bydgoszcz) <i>Obraz społeczeństwa w międzywojennej Bydgoszczy utrwalony w antroponimii miasta w świetle powieści Wiesława Rogowskiego pt.: „Kamienny bruk”</i>	115
Elżbieta Awramiuk (Białystok) <i>Sylwetka absolwenta polonistyki</i>	131
Małgorzata Dajnowicz (Białystok) <i>Zachodnie wzorce i polskie realia równouprawnienia kobiet w pismach Elizy Orzeszkowej</i>	141
Grzegorz Majkowski <i>Mechanizmy retoryczne w programach wyborczych partii politycznych</i>	151
Aneta Lewińska (Gdańsk) <i>„Młody książę” – zapomniana pomorska powieść historyczna Lecha Bądkowskiego we współczesnej szkole</i>	167
Ewa Badyda (Gdańsk) <i>Leksyka akwatywna w poezji Zbigniewa Herberta – wybrane aspekty</i>	175

Zofia Pomirska (Gdańsk) <i>Dyskurs ludyczny w nauczaniu języka polskiego (na przykładzie serii podręczników gimnazjalnych „Blżej słowa”)</i>	185
Renata Suchenek (Bydgoszcz) <i>Wpływ kobiet na język w domu polskim w okresie międzywojennym</i>	203
Joanna Kuć (Siódłce) <i>Słownictwo związane z obróbką lnu na pograniczu podlasko-mazowieckim Część 3. Przędzenie i motanie nici</i>	213
Dorota Czyż (Ostrołęka) <i>Nazwy ulic we wsiach gminy Miastkowo</i>	225
Dorota Cybulska (Łomża) <i>Współczesne nazwiska mieszkańców Przytuł</i>	251
Beata Jędrzejczak (Gdańsk) <i>O tradycyjnych potrawach, regionalnych produktach żywnościowych i marketingu terytorialnym na podstawie współczesnych komunikatów reklamowych</i>	259
Beata Hejmo (Kraków) <i>Najnowsze imiennictwo Krakowa (na podstawie „Ksiąg ochrzczonych” parafii Chrystusa Króla w Krakowie) w porównaniu z imionami dawniej nadawanymi i</i>	267
Remigiusz Waszczeniuk (Bydgoszcz) <i>Regionalizmy poznańsko-wielkopolskie i bydgosko-kujawskie w zakresie leksyki kłamania</i>	277
Marta Gosk (Łomża) <i>Aktywność społeczno-kulturalna Polek w Łomży na przełomie XIX i XX wieku w świetle wybranych przykładów</i>	287
Henryka Sędziak, Dorota Czyż <i>Sprawozdanie z pracy Oddziału Towarzystwa Kultury Języka w Łomży w 2012 roku</i>	295
VARIA	
Edward Breza <i>Epitety i wyrażenia z „Hymnów kościelnych”</i>	301

Elżbieta Awramiuk
(BIAŁYSTOK)

Sylwetka absolwenta polonistyki

W świetle intensywnych zmian, jakie zachodzą w szkolnictwie wyższym w Polsce, stawiane od lat pytanie o perspektywy studiów polonistycznych pozostaje nadal niezwykle aktualne¹. Celem niniejszego artykułu jest refleksja nad funkcją, jaką pełni sylwetka absolwenta polonistyki. Rozważania prowadzone w oparciu o dawne i aktualne akty prawne oraz informacje dostępne na stronach internetowych uniwersytetów polskich pozwalają prześledzić ewolucję tej sylwetki w skali mikro (na przykładzie tematów językoznawczych prac magisterskich powstających w ostatnim trzydziestolecium w Białymstoku) i w skali makro (na przykładzie ogólnych tendencji rozwojowych humanistyki), dając jednocześnie obraz zmian, jakim podlegała w tym czasie polonistyka uniwersytecka.

Podstawowe terminy

Sylwetka absolwenta to pojęcie stosunkowo młode w szkolnictwie wyższym. W Polsce pojawiło się w latach 90., kiedy Rada Główna Szkolnictwa Wyższego wydawała kolejne uchwały wprowadzające minimalne wymagania programowe dla kierunków studiów magisterskich i zawodowych. Trzeba pamiętać, wymagania te dla poszczególnych kierunków ukazywały się sukcesywnie przez wiele lat, a nie w formie jednego dokumentu, jak miało to miejsce w przypadku standardów kształcenia wydanych przez MNiSW 12 lipca 2007 roku².

W ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 roku (dalej: PSW) pojawiło się pojęcie *kwalifikacje absolwenta* i to ono w standardach kształcenia z 2007 roku zastąpiło pojęcie *sylwetka absolwenta*. Nowelizacja ustawy z 18 marca 2011 roku zdefiniowała kwalifikacje jako efekty kształcenia poświadczone dyplomem, świadc-

---

¹ Dyskusję na temat przyszłości polonistyki toczono zarówno w wymiarze ogólnym, por. np. *Polonistyka w przebudowie. Literaturoznawstwo – wiedza o języku – wiedza o kulturze – edukacja*, tom 1 i 2, red. M. Czermińska, Kraków 2006; jak i w sposób ukierunkowany na poszczególne obszary problemowe w kształceniu polonistów, por. np. *Z problematyki kształcenia językowego. Tom II. Składnia – teoria a praktyka szkolna i akademicka*, red. H. Sędziak, Białystok 2002; J. Kowalikowa, *Co może, co powinien, a czego nie zdoła dać absolwentom polonistyki nauczycielskiej uniwersytet w ramach przygotowania do zawodu. Dylematy dydaktyka literatury i języka*, [w:] *Kompetencje nauczyciela polonisty we współczesnej szkole*, red. E. Bańkowska, A. Mikołajczuk, Warszawa 2006.

² *Rozporządzenie MNiSW z 12 lipca 2007 roku w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków i poziomów kształcenia, a także tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki wraz z załącznikami*, Dz. U. Nr 164 poz. 1166.

twem, certyfikatem lub innym dokumentem wydanym przez uprawnioną instytucję potwierdzającym uzyskanie zakładanych efektów kształcenia (PSW, art. 2, ust. 1, p. 18b). Z kolei efekty kształcenia oznaczają w ustawie zasób wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych uzyskanych w procesie kształcenia przez osobę uczącą się (PSW, art. 2, ust. 1, p. 18c).

Oba pojęcia, tj. *sylwetka absolwenta* i *kwalifikacje absolwenta*, są zbieżne, jednak w świetle powyższych wyjaśnień należałoby uznać, że drugie z nich ma dziś status terminu prawnego, a pierwsze jest terminem zwyczajowym. Potwierdza to obserwacja sposobu funkcjonowania obu wyrazów. Standardy kształcenia w niezmienionej formie bywają powtarzane przez poszczególne jednostki w materiałach adresowanych do kandydatów i studentów, ale tam nazywają się już nie kwalifikacjami absolwenta, ale sylwetką absolwenta³. Pisząca te słowa przyjmuje, że oba terminy mają podobny zakres znaczeniowy i w niniejszym tekście będzie je stosowała wymiennie.

Sylwetka absolwenta polonistyki w aktach prawnych w latach 1999-2007

Sylwetka absolwenta w dokumentach z lat 90. określała w sposób zwięzły cel kształcenia kierunkowego na określonym poziomie studiów, a także zakres wiedzy kierunkowej i możliwości zatrudnienia absolwenta. W roku 1999 sylwetka absolwenta kierunku filologia polska została zdefiniowana w sposób następujący:

Absolwent kierunku filologia polska powinien realizować model wysokiego przygotowania ogólnohumanistycznego, które da mu przygotowanie do pracy naukowej lub do wykonywania zawodu nauczyciela [...] i dzięki któremu będzie mógł zdobywać węższe kwalifikacje praktyczne w toku pracy w instytucjach kultury, wydawnictwach, redakcjach czasopism, środkach masowego przekazu (prasa codzienna, radio, telewizja). Poszerzona specjalizacja nauczycielska powinna mu zapewnić przygotowanie merytoryczne do nauczania przedmiotu „język polski” w różnych typach szkół (zależnie od profilu i oferty szkoły wyższej).⁴

W standardach kształcenia w 2002 sylwetka absolwenta polonistyki brzmiała podobnie, zmiany nastąpiły jedynie na poziomie stylistycznym (niżej zacytowano fragment zmieniony):

Absolwent kierunku filologia polska, posiadający wiedzę ogólnohumanistyczną, powinien być przygotowany do pracy naukowej lub do wykonywania zawodu nauczyciela [...]. Ponadto będzie mógł zdobywać węższe kwalifikacje praktyczne w toku pracy w instytucjach kultury [...].⁵

³ Por. program studiów polonistycznych na UAM: http://www.polonistyka.amu.edu.pl/index.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=380&Itemid=35, s. 16 i n. Dostęp: 11.06.2012 r.

⁴ Uchwała Nr 407/99 RGSW z dnia 25 marca 1999 r. w sprawie określenia minimalnych wymagań programowych dla studiów magisterskich na kierunkach: „bibliotekoznawstwo i informacja naukowa“, „biotechnologia“, „filologia polska“, Dziennik Urzędowy Ministerstwa Edukacji Narodowej nr 2, poz. 19, załącznik nr 3, s. 8.

⁵ Rozporządzenie MENiS z 18 kwietnia 2002 roku w sprawie określenia standardów nauczania dla poszczególnych kierunków studiów i poziomów kształcenia, Dz. U. Nr 116, poz. 1004, załącznik nr 18.

Kolejna zmiana nastąpiła rok później. Polegała na dodaniu informacji o otrzymaniu tytułu zawodowego magistra oraz skróceniu komentarza dotyczącego dodatkowego wykształcenia nauczycielskiego, gdyż informacje takie pojawiały się w rozbudowanej formie w odrębnych aktach określających standardy kształcenia nauczycieli⁶.

*Absolwent studiów magisterskich na kierunku filologia polska otrzymuje tytuł zawodowy magistra. Absolwent ten, posiadający wiedzę ogólnohumanistyczną, powinien być przygotowany do pracy naukowej lub do wykonywania zawodu nauczyciela [...]. Ponadto będzie mógł zdobywać węższe kwalifikacje praktyczne w toku pracy w instytucjach kultury [...].*⁷

W standardach kształcenia z 2007 roku, kiedy studia polonistyczne stały się dwustopniowe, sylwetka absolwenta stanowiła już rozbudowany komunikat, w którym scharakteryzowano zakres przygotowania uzyskiwanego w trakcie studiów, określono składające się na to przygotowanie kompetencje i sprawności oraz niezbędny do ich uzyskania sposób kształcenia. Absolwent polonistyki pierwszego stopnia został scharakteryzowany w sposób następujący:

*Absolwent posiada ogólne wykształcenie humanistyczne i podstawową wiedzę z zakresu filologii polskiej – nauki o języku i literaturze. Rozumie i umie analizować zjawiska i procesy literackie, językowe i kulturowe przeszłości i współczesności. Powinien znać język obcy na poziomie biegłości B2 Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego Rady Europy oraz umie posługiwać się językiem specjalistycznym z zakresu literaturoznawstwa i językoznawstwa. Potrafi samodzielnie gromadzić i przetwarzać informacje, poszerzać swoją wiedzę oraz rozwiązywać problemy zawodowe. Absolwent jest przygotowany do pracy w szkolnictwie – po ukończeniu specjalności nauczycielskiej (zgodnie ze standardami kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela), w placówkach oświatowych, kulturalnych i samorządu lokalnego oraz w wydawnictwach, czasopismach i mediach elektronicznych. Absolwent jest przygotowany do podjęcia studiów drugiego stopnia.*⁸

Z kolei sylwetka absolwenta II stopnia akcentuje przygotowanie do twórczej i kreatywnej pracy:

Absolwent posiada wszechstronne wykształcenie humanistyczne i gruntowną wiedzę z zakresu filologii polskiej pozwalające rozumieć i badać zjawiska i procesy literackie, językowe i kulturowe przeszłości i współczesności. Posiada wiedzę i umiejętności pozwalające na samodzielne rozwiązywanie problemów za-

⁶ Por. Rozporządzenie MENiS z 23 września 2003 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli, Dz. U. Nr 170, poz. 1654 i 1655; Rozporządzenie MENiS z 7 września 2004 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli, Dz. U. Nr 207, poz. 2110.

⁷ Rozporządzenie MENiS z 3 listopada 2003 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia standardów nauczania dla poszczególnych kierunków studiów i poziomów kształcenia, Dz. U. Nr 210, poz. 2040, załącznik nr 5.

⁸ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 marca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków i poziomów kształcenia a także tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki, Dz. U. 2007, nr 164, poz. 1166, załącznik nr 30.

wodowych. Absolwent jest przygotowany do pracy w szkolnictwie [...], w placówkach oświatowych, kulturalnych i samorządu lokalnego, w wydawnictwach, w czasopiśmie oraz w mediach elektronicznych. Uzyskane umiejętności, sprawności i wiedza pozwalają absolwentowi pełnić rolę animatora badań literaturoznawczych i językoznawczych oraz popularyzacji tradycji i dziedzictwa kulturowego. Absolwent jest przygotowany do podejmowania wyzwań badawczych i podjęcia studiów trzeciego stopnia (doktoranckich).

Zmiany, jakie zachodziły w sylwetce absolwenta studiów polonistycznych w oficjalnych dokumentach w ciągu analizowanego piętnastolecia, trudno uznać za rewolucyjne. Najbardziej szczegółowy opis pochodzący z 2007 roku wynikał z ogólnej tendencji do uszczegółowienia sylwetki absolwenta każdego kierunku. W tym samym czasie zaszły ogromne zmiany w polonistyce uniwersyteckiej. Zmiany te można przedstawić w skali mikro, na przykładach tematów prac magisterskich w konkretnej uczelni, oraz w skali makro, pokazując ogólne tendencje rozwojowe w badaniach naukowych, szczególnie w humanistyce, czy w świecie zewnętrznym.

Zmiany w polonistyce uniwersyteckiej na przykładzie językoznawczych prac magisterskich powstających w Białymstoku

Praca magisterska stanowi swoisty dowód kompetencji absolwenta. Bez względu na to, na jaki obszar i obiekt badań decyduje się magistrant (kulturoznawczy, literaturoznawczy czy językoznawczy), jaką metodologię przyjmie i jakimi narzędziami się posłuży, praca magisterska ma dowieść jego ogólnych kompetencji w studiowanym obszarze. Zgodnie z kwalifikacjami dla kierunku filologia polska, będą to wiedza i umiejętności pozwalające rozumieć i badać zjawiska i procesy literackie, językowe i kulturowe przeszłości i współczesności. Za przykład obrazujący zmiany zachodzące w polonistyce niech posłużą tematy językoznawczych prac magisterskich powstających na filologii polskiej w Białymstoku⁹ w nieco dłuższym przedziale czasowym, a mianowicie w ostatnim trzydziestoleciu.

W latach 1980-1990 na białostockiej polonistyce w zakresie językoznawstwa powstawały prace magisterskie na temat¹⁰:

1) struktury i zawartości słowników, np.:

Aspekt czasowników z prefiksem z-, s-, ze- na podstawie „Słownika języka polskiego” pod red. Witolda Doroszewskiego

Formy trybu rozkazującego w „Schematycznym indeksie a tergo polskich form wyrazowych” Jana Tokarskiego 2) normy i uzusu w kulturze języka, np.:

Opozycja małych i wielkich liter we współczesnej polszczyźnie

Typologia błędów uczniów w zastosowaniu konstrukcji przyimkowych w polskiej szkole podstawowej

⁹ W marcu 2010 roku świętowano jubileusz polonistyki w Białymstoku. Filologia polska istnieje tu od 1969 roku, najpierw na Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, a od 1997 roku – na Uniwersytecie w Białymstoku.

¹⁰ Biblioteka Uniwersytecka UwB wśród własnych baz danych posiada także bazę *Prace magisterskie studentów UwB*, por. <http://katalogi.uwb.edu.pl/F>. Baza zawiera opisy bibliograficzne prac magisterskich od momentu powstania uczelni jako Filii UW w Białymstoku do chwili obecnej.

- 3) analizy gramatycznej i/lub stylistycznej użycia jednostek we współczesnej polszczyźnie, np.:
Wahania w użyciu rzeczowników w dopełniaczu i bierniku we współczesnym języku polskim
Sposoby wyrażania podmiotu (na podstawie „Popiołów” S. Żeromskiego)
- 4) analizy systemowej współczesnej polszczyzny, np.:
Typy i wzorce paradygmatyczne polskich czasowników
Homonimia grup imiennych w zdaniach współczesnej polszczyzny
- 5) słownictwa dzieł literackich, np.:
Leksykalne sposoby wyrażania czasu w powieści T. Nowaka „Diabły”
Nazwy potraw i napojów w „Potopie” H. Sienkiewicza
- 6) słownictwa współczesnej polszczyzny, np.:
Studia nad grupami związku nazywania wokół formy „żyć”
Polska terminologia sakralna (używana w regionie białostockim)
- 7) onomastyki, np.:
Studia nad typami i częstotliwością imion w miejscowości Kadzidło w latach 1943-1993
Antroponimia Łomży (1945-1955)
- 8) dialektologii, np.:
Słownictwo kulinarne w mowie mieszkańców województwa łomżyńskiego
Słownictwo związane z uprawą i obróbką lnu w byłym powiecie Wysokie Mazowieckie

W latach 2000-2010 funkcjonowały tematy prac magisterskich podobne do tych występujących w poprzednich latach, ale pojawiło się wiele nowości. Kontynuowano badania dialektologiczne (np. *Słownictwo gwarowe dotyczące przygotowania pokarmów*) i leksykograficzne (np. *Zapozyczenia rosyjskie w „Słowniku wyrazów obcych” PWN*). Badania leksykalne poszerzyły się o nowe obszary badawcze, takie jak nowe pola semantyczne (słownictwo erotyczne, pijackie, kulinarne), lub nowe obiekty badań, takie jak prasa codzienna czy literatura popularna (np. *Słownictwo anglojęzyczne w miesięczniku „Glamour”*). Nawet w onomastyce, czyli obszarze o wielkich tradycjach, zaszły zmiany polegające na eksplorowaniu nowych obszarów. Przedmiotem badań stały się nie tylko gwary, nie tylko imiona czy nazwiska ludzi, ale także nazwy własne zwierząt domowych, nazwy własne w przestrzeni publicznej, przezwiska czy nicki na forach internetowych (np. *Klasyfikacja strukturalno-semantyczna nicków na forum onet.pl*). Prace z zakresu kultury języka, choć stosunkowo rzadkie, także zostały ukierunkowane na badanie tekstów funkcjonujących w obiegu publicznym (np. *Błędy językowe we współczesnych czasopiśmie dla kobiet*).

Zmiany w tematach językoznawczych prac magisterskich niewątpliwie mają swe źródło w zmianach personalnych wśród samodzielnej kadry i jej preferencjach badawczych, jednak preferencje te, co oczywiste, wiążą się także ze zmianą paradygmatów badawczych w samym językoznawstwie. Nawet dawne teksty badane są dziś nowymi narzędziami, w oparciu o nowe metodologie (np. *„Listy do syna” Stanisława Witkiewicza w świetle teorii aktów mowy*).

Uderzającą zmianą w stosunku do lat poprzednich jest zanik prac typowo gramatycznych, koncentrujących się na systemie językowym jako obiekcie badań i poszerzenie obszarów badawczych. Tematy prac magisterskich dowodzą, że nastąpił zwrot

od językoznawczych badań skoncentrowanych na systemie językowym do badań nad językiem w jego relacjach z kulturą, rzeczywistością i myśleniem. Przedmiotem naukowych dociekań stały się już nie tylko teksty kultury wysokiej, ale również teksty dotychczas pozostające poza obszarem zainteresowania językoznawców, takie jak blogi, teksty piosenek, teksty kabaretowe, komiks lub literatura popularna (np. *Społeczny, kulturowy i językowy wymiar tekstów piosenek Kazika Staszewskiego*). W tematach prac magisterskich pojawiły się niewystępujące wcześniej obszary takie, jak:

- 1) językowy obraz świata, np.:
Kulturowy i językowy obraz świata nastolatek na podstawie listów do redakcji pisma „Filipinka”
Stereotypowy obraz świata w książeczkach dla dzieci w wieku przedszkolnym
- 2) specyficznym sprofilowany język pisarzy i poetów, np.:
Intymny język Manueli Gretkowskiej
Język emocji w „Cudzoziemce” Marii Kuncewiczowej
- 3) język tekstów komunikacji masowej, np.:
Język współczesnej polskiej reklamy piwa
Jak dzisiaj mówić o uczuciach? (Na materiale reportażu w „Gazecie Współczesnej”)
- 4) genologia, także w aspekcie teorii aktów mowy, np.:
Anons matrymonialny. Gatunek, język, styl
Usprawiedliwienie jako szkolny akt mowy – między świadomością językową a realizacją tekstową
- 5) wzorce komunikacyjne, np.:
Wzorce komunikacyjne w świecie dorosłych i dzieci na podstawie filmu animowanego „Włatcy Móch”
Style konwersacyjne w rodzinie Borejków i w kręgu ich znajomych na podstawie „Jeżycjady” Małgorzaty Musierowicz
- 6) polszczyzna Polonii, np.:
Polszczyzna mówiona na Łotwie na przełomie XX wieku
Język współczesnej prasy polonijnej wydawanej w Chicago

Przykładowe prace magisterskie z językoznawstwa z różnych okresów dowodzą umiejętności operowania przez magistranta pojęciami i terminami współczesnej lingwistyki, wyboru stanowiska metodologicznego i formułowania jego założeń, pokazują sprawność analityczną i interpretacyjną piszącego, umiejętność precyzyjnego sformułowania problemu badawczego, zdolność krytycznej oceny cudzego tekstu naukowego, umiejętność doboru literatury przedmiotu czy kompetencji w zakresie oceny istotności analizowanych zjawisk językowych. Sprawdzają także umiejętności praktyczne z zakresu pisania na wyższym poziomie, pozwalają ocenić logikę wyводу (formułowanie hipotez, dobór argumentacji, trafność wniosków), poprawność kompozycyjną (układ treści, rozczłonkowanie pracy), poprawność sporządzenia przypisów i bibliografii, poprawność interpunkcyjną i ortograficzną oraz sprawność stylistyczną. W zakresie kompetencyjnym zmiany w tematach prac magisterskich nie są istotne, jednak jak w soczewce odbijają zmiany natury ogólniejszej, jakie zaszły w polonistyce uniwersyteckiej.

Zmiany w polonistyce uniwersyteckiej na przykładzie tendencji rozwojowych w humanistyce

Wpływ na kształt programu na studiach polonistycznych mają m.in. aktualny stan wiedzy, dynamicznie rozwijające się kierunki badawcze, rzeczywistość prawna szkolnictwa wyższego, tradycja i aspiracje środowiska naukowego oraz oczekiwania samych studentów. Przyjrzyjmy się niektórym spośród tych elementów.

Dwie zasadnicze i w pewnym sensie przeciwstawne tendencje ewolucyjne w humanistyce ostatnich lat można określić jako **specjalizację** i **interdyscyplinarność**. Specjalizacja w badaniach naukowych oznacza koncentrację na stosunkowo wąskim obszarze, z kolei rozwój badań interdyscyplinarnych wynika z otwarcia na inne dziedziny humanistyki i nauk społecznych, takie jak filozofia, psychologia, socjologia czy nauki o kulturze. Intensywnie rozwijają się dyscypliny wyrosłe na pograniczu kilku dziedzin (pozostając przy przykładach lingwistycznych, można wymienić logopedię, psycholingwistykę, neurolingwistykę, etnolingwistykę czy socjolingwistykę).

Na wymienione tendencje nakładają się ogólne zmiany w świecie, takie jak zwielokrotnienie możliwości komunikacyjnych spowodowane rozwojem technologicznym, mobilność ludzi, wszechobecność mechanizmów rynkowych oraz szeroki dostęp do kultury powodujący jej odelitarnienie¹¹. Wejście Polski w Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego spowodowało nie tylko przejście na dwustopniowy system studiów, ale także zwiększenie mobilności i nastawienie na rynek pracy, czyli **praktycyzm**. Tendencje te wpłynęły na oczekiwania samych studentów, którzy od humanistycznych studiów akademickich oczekują nie tylko kształtowania szerokich horyzontów myślowych czy pewnych postaw, ale również – a może przede wszystkim – konkretnych kompetencji zwiększających szanse na rynku pracy. Być może te właśnie czynniki przyczyniły się także do dowartościowania aplikacyjnych odmian językoznawstwa, takich jak językoznawstwo normatywne, glottodydaktyka, leksykografia czy językoznawstwo komputerowe.

Wymienione tendencje (specjalizacja, interdyscyplinarność oraz praktycyzm) zaowocowały ogromnym poszerzeniem oferty edukacyjnej w postaci nowych specjalności na studiach polonistycznych. Dwadzieścia lat temu student filologii polskiej w Białymstoku miał do dyspozycji jedną specjalność (nauczycielską), dziesięć lat temu – dwie (nauczycielską i wiedzę o kulturze), dziś na obu stopniach kształcenia ma ich (bez specjalizacji nauczycielskiej) siedem¹². Na studiach polonistycznych w Polsce pojawiło się mnóstwo specjalności, takich jak np. specjalność hermeneutyczna, logopedyczna, retoryczna, bibliotekoznawcza, teatrologiczna, translatologiczna, glottodydaktyczna, filmoznawcza, wiedza o filmie i teatrze, wiedza o Litwie, zarządzanie informacją naukową, informacja naukowa i bibliologia, edukacja regionalna, edukacja teatralna, krytyka artystyczno-literacka, telewizja i kultura medialna, kultura mediów cyfrowych, estetyka literacka i performatywna.

¹¹ Ciekawe rozważania na temat wynikających z rozwoju cywilizacyjnego zmian w sposobie myślenia widocznych w strukturze współczesnych tekstów pisanych prowadzi A. Skudrzyk w książce *Czy zmierzch kultury pisma? O synestezji i alfabetyzmie funkcjonalnym*, Katowice 2005.

¹² Na I stopniu są to: specjalność edytorska, promocja miasta i regionu oraz wiedza o kulturze, na II stopniu – publicystyczno-dziennikarska, edytorsko-filologiczna, filologiczno-filozoficzna oraz informacyjno-księgowo-nawcza.

To właśnie oferta specjalnościowa najbardziej różnicuje współczesne sylwetki absolwenta polonistyki. Uczelnie w informacjach adresowanych do kandydatów na studia najczęściej powtarzają zapisy standardów kształcenia, czasami w sposób nieznaczny je modyfikują i ewentualnie rozszerzają o zapisy dotyczące oferowanych przez siebie specjalności. Przykładowe sylwetki absolwenta specjalności edytorskiej na filologii polskiej charakteryzowane są w sposób następujący:

- Ukończenie **specjalności edytorskiej** pozwala na pogłębienie wiedzy zdobytej na specjalności edytorskiej stopnia I — w zakresie edytorstwa multimedialnego, organizacji pracy wydawnictwa, marketingu wydawniczego, obrotu zyskiem i prawami autorskimi. (UG¹³)
- Absolwent, który ukończył (kontynuowaną) **specjalizację edytorską**, jest specjalistą w zakresie edytorstwa, co umożliwi mu wykonywanie zawodu wydawcy w wydawnictwach naukowych i popularnonaukowych. (KUL¹⁴)
- **Specjalność edytorstwo tekstów** pozwala absolwentowi na zdobycie wszechstronnej wiedzy w zakresie szeroko pojętego edytorstwa tekstów, stąd w treściach programowych występują zagadnienia dotyczące źródłaźnawstwa, tekstologii, edytorstwa oraz poligrafii, jak i również kultury i zasad pisowni języka polskiego. Z uwagi na warsztatowy charakter specjalności szczególnie nacisk położono na zajęcia praktyczne (ćwiczenia, laboratoria) warunkujące dobre przygotowanie absolwenta do pracy nad edycją tekstów. (UWM¹⁵)

Dotychczasowe refleksje prowadzą ku pytaniu o przyszłość polonistyki uniwersyteckiej i kształt przyszłej sylwetki absolwenta tego kierunku.

Podsumowanie – ku przyszłej sylwetce absolwenta

Polonistyka akademicka powinna dążyć do zdiagnozowania motywacji studentów i szukać nowych, atrakcyjnych sposobów dotarcia do młodych ludzi. Powinna jej towarzyszyć refleksja nad doborem atrakcyjnych sposobów przekazywania wiedzy studentom, gdyż ciągle chyba dominującym sposobem nauczania w dydaktyce akademickiej jest werbalizm i nastawienie na wiedzę (terminy, fakty, listy lektur). Polonistyka powinna szukać sposobów na znalezienie równowagi między kształceniem ogólnym a specjalistycznym, między instrumentalizacją wynikająca z praktycyzmu a koniecznością uatrakcyjniania i dostosowywania się do zmieniającej się rzeczywistości, między kształceniem zawodowym a akademickim. Każdy zespół budujący program kształcenia powinien zadać sobie pytanie, czy wszystkie pomysły uatrakcyjniania studiów polonistycznych zasługują na wydzielenie w postaci specjalności i wyeksponowanie na dyplomie, czy raczej do ich opisu wystarczą moduły specjalizacyjne, wzbogacające możliwości wyboru indywidualnej ścieżki kształcenia.

Indywidualizacja to kolejne wyzwanie, przed którym stoją studia polonistyczne. Powszechnie wiadomo, że zainteresowanie językiem wśród studentów jest bardzo zróżnicowane. Skoro tak, to do jakiego stopnia można przykładowo rezygnować z zajęć czysto lingwistycznych na rzecz zajęć literaturoznawczych lub kulturoznaw-

¹³ http://www.polonistyka.fil.ug.edu.pl/pl/sylwetka_absolwenta/. Dostęp 9.10.2011 r.

¹⁴ http://www.kul.pl/studia-ii-stopnia-magisterskie,art_27377.html. Dostęp 9.10.2011 r.

¹⁵ http://www.uwm.edu.pl/polonistyka/index.php?option=com_content&view=article&id=65&Itemid=37, Dostęp 9.10.2011 r.

czych? Może jednak aktualne pozostaje przekonanie wielu językoznawców, że niezależnie od wybieranej specjalności polonistycznej i przewidywanej przyszłej działalności zawodowej wiedza o współczesnej polszczyźnie oraz sprawność w posługiwaniu się językiem stanowią rdzeń wykształcenia każdego polonisty¹⁶?

Na te i wiele innych pytań każda polonistka akademicka w najbliższym czasie będzie musiała znaleźć odpowiedź. Reforma szkolnictwa wyższego wymusza zorientowanie programu na efekty kształcenia i konieczność odpowiedzi na pytanie, kogo kształcimy. W zależności od tego, jakiej odpowiedzi udzielimy (lektora, animatora życia kulturalnego, tłumacza, nauczyciela itp.), będziemy musieli tak modyfikować program, aby zagwarantować osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia. W kontekście obecnego trzystopniowego systemu szkolnictwa wyższego odpowiedź na pytanie *kogo kształcimy?* powinna odnosić się nie tylko do kandydata na wyjściu, ale także na wejściu. Inna powinna być polonistka adresowana do neofilologa po licencjacie, który się przekwalifikowuje, a inna dla polonisty, który kontynuuje studia i podwyższa swe kwalifikacje. To samo pytanie zyskuje nowe znaczenie w przypadku polonistyk poza Polską. W każdym kręgu kulturowym istnieją odmienne postawy i oczekiwania, kandydaci po kursach językowych mają inne oczekiwania od osób o rozległych zainteresowaniach humanistycznych, czego innego oczekują emigranci, którzy rok lub dwa wcześniej przybyli do nowego kraju, a czego innego emigranci w pokoleniu piątym.

Poziom absolwenta studiów wyższych przez lata był intuicyjnie oczywisty poprzez ukształtowaną tradycję akademicką. W ostatnich latach, z powodu zmian w ogólnym systemie kształcenia (takich jak brak egzaminów wstępnych na studia przy różnicowaniu wymagań maturalnych i różnorodności programowej) oraz zmian w szkolnictwie wyższym (takich jak elastyczność studiowania i mobilność), ta oczywistość uległa zatarciu. Trudno porównać absolwentów tych samych kierunków, podobnie jak trudno niekiedy porównać kwalifikacje kandydatów na studentów. Brak porównywalnych warunków wstępnych będzie skutkowało jeszcze większym różnicowaniem warunków końcowych, co zostanie wzmocnione przez autonomię programową uczelni.

Pora powrócić do zasygnalizowanego we wstępie pytania o funkcję, jaką pełni opis kwalifikacji absolwenta. Sylwetka absolwenta nigdy nie określała idealnego absolwenta, raczej stanowiła rodzaj ogólnej informacji o specyfice kierunku z zasygnalizowaniem przyszłych perspektyw zawodowych. Dotychczas nie było to także zobowiązanie, gdyż za takie nie można uznać opisu kwalifikacji absolwenta, którego skuteczności realizacji nikt nigdy w aspekcie całego programu kształcenia nie sprawdzał. Można uznać, że sylwetka absolwenta stanowi wyraz swoistego (pobożnego) życzenia podmiotu kształcącego albo spełnienie urzędniczego wymogu, i pewnie znalazłyby się przykłady potwierdzające prawdziwość takiego traktowania analizowanego elementu koncepcji programowej. W rozważaniach nad funkcją sylwetki absolwenta istotny jest jednak kierunek, w którym polonistka, podobnie jak inne kierunki studiów, zmierza.

Konsekwencje najnowszej reformy są na tym etapie jeszcze trudne do przewidywania, jednak niewątpliwie będzie ona miała wpływ na przyszły kształt sylwetki ab-

¹⁶ Por. J. Bartmiński, *Współczesny język polski w programie uniwersyteckich studiów polonistycznych*, [w:] *Język polski jako przedmiot dydaktyki uniwersyteckiej*, red. J. Bartmiński, M. Karwowska, Lublin 2000, s. 157.

solwenta polonistyki. Wprowadzenie Krajowych Ram Kwalifikacji i konieczność dostosowania do nich programów kształcenia powoduje zmianę polegającą na formułowaniu kwalifikacji absolwenta polonistyki w języku efektów kształcenia. Efekty odnoszą się do tego, co student osiągnął, a nie jedynie do treści tego, co było nauczane, bądź tego, jak student nabył wiedzę i umiejętności. Taki sposób opisu sylwetki absolwenta w pierwszej chwili może wydawać się jedynie zmianą stylistyczną, spowodowaną zastosowaniem innego języka opisu, jednak filozofia wprowadzanych zmian opiera się na poważniejszych założeniach. Co w takim razie będą oznaczały sylwetki absolwentów opisane w języku efektów kształcenia?

Jeśli dotychczas sylwetka absolwenta stanowiła rodzaj niezobowiązującej informacji na temat specyfiki studiów, to niedaleka przyszłość sprawi, że będzie to już zobowiązanie, i to zobowiązanie sprawdzalne, egzekwowalne. Zakładane efekty kształcenia to nie wizja, założenie czy lista życzeń dotycząca tego, co chcemy, żeby absolwent umiał czy wiedział po skończeniu studiów, ale zobowiązanie uczelni i swisty program minimum, którego zrealizowanie (czyli osiągnięcie wszystkich zakładanych efektów kształcenia) stanowi podstawę wydania dyplomu. Wydaje się, że w obliczu tak istotnej zmiany, jedynie inicjatywy środowiskowe, wymiana refleksji i pomysłów podczas bezpośrednich spotkań stanowią najlepszą gwarancję, że polonistyka uniwersytecka sprostą niełatwemu zadaniu, jakie przed nią stoi.

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest refleksji nad funkcją, jaką pełni sylwetka absolwenta polonistyki. Rozważania prowadzone są w oparciu o dawne i aktualne akty prawne oraz informacje dostępne na stronach internetowych uniwersytetów polskich. Ewolucja sylwetki absolwenta przedstawiona jest w skali mikro (na przykładzie tematów językoznawczych prac magisterskich powstających w ostatnim trzyletniu w Białymstoku) i w skali makro (na przykładzie ogólnych tendencji rozwojowych humanistyki). Rozważania dają obraz zmian, jakim podlegała polonistyka uniwersytecka w analizowanym okresie, a kończą się próbą zarysowania przyszłego kształtu sylwetki absolwenta polonistyki.

The characteristics of a Polish Language Department graduate

Summary

This article aims to reflect upon the function fulfilled by the profile of a Polish studies' graduate. Considerations are conducted on the basis of former and current acts and public information available on the Polish universities websites. The evolution of the graduate's profile is presented in a micro scale (exemplified by themes of linguistic master's dissertations coming into being in Białystok in recent 30 years) and in a macro scale (exemplified by general developmental tendencies in the humanities). Considerations show the changes which Polish studies were subject in analyzed period and end with an attempt to outline the future shape of the profile of a Polish studies' graduate.